

ΕΒΡΑΙΟΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

*Εκπαιδευτική σιωπή, εθνική λήθη
και κοινωνικές προκαταλήψεις*

Οι ποικίλες μορφές εθνοκεντρισμού, εθνικισμού, ρατσισμού, αντισημιτισμού και ξενοφοβίας, που εκδηλώνονται τα τελευταία χρόνια, όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά –με διαφορετικούς βαθμούς έντασης– σε όλες τις βαλκανικές και ευρωπαϊκές χώρες, επηρέασε αναγκαστικά τη θεματική της επιθεώρησής μας, μετατοπίζοντας το κέντρο βάρους της σε ζητήματα διαπολιτισμικής επικοινωνίας. Οι κοινωνικοπολιτικές αντιστάσεις, ενάντια στις τάσεις αυτές, οργανώνονται για μας σε άμεση συνάρτηση με την άσκηση των κριτικών μας ιδιοτήτων στο πεδίο του γραπτού (και προφορικού) λόγου – δημοσιογραφικού, πολιτικού, αλλά και ακαδημαϊκού. Ως επιθεώρηση παιδείας, τα *Σύγχρονα Θέματα* ενδιαφέρονται να συμβάλλουν σε μια καθαριστική διαδικασία, που θα έχει στόχο να ξεπεραστούν οι εχθρικές προκαταλήψεις και τα αρνητικά στερεότυπα.

Η εθνική συνείδηση ή εθνική ταυτότητα συγκροτείται και ενισχύεται με την παράλληλη κατασκευή της εθνοκεντρικής διαχρονικής παράδοσης και ιστορίας, που ισοπεδώνουν στο διάβα τους την καθοριστική συμμετοχή σε ποικίλα πεδία άλλων εθνοτικοθησκευτικών συνόλων: στην περίπτωση της εβραϊκής κοινότητας, η παρουσία της υπήρξε πρωταρχική, όχι μόνο στην οικονομία και το εμπόριο αλλά και στην παιδεία και τον πολιτισμό. Με τις πλούσιες βιβλιοθήκες, τα βιβλιοπωλεία, τα σχολεία –ειδικότερα στη Θεσσαλονίκη, αλλά και σε ολόκληρη την Ελλάδα– η εβραϊκή κοινότητα λειτούργησε ως καταλύτης στη μεταβίβαση των ιδεών του διαφωτισμού και γενικότερα των ευρωπαϊκών ιδεών.

Καθώς η ενεργός παρουσία των άλλων εθνοτικοθησκευτικών συνόλων, οι ευρύτερες και συνεχώς ανανεούμενες διαπολιτισμικές προσμείξεις δεν ενσωματώνονται νοητικά στις κατασκευές παρελθόντος και παρόντος, προκαλείται μια ψυχοκοινωνική αποστασιοποίηση που, όταν δεν οδηγεί στην απώθηση και την περιοδική καταδίκη στο πυρ το εξώτερο, αγνοεί ή συνειδητά αποσιωπά τη δημιουργική παρουσία των «άλλων». Δεν είναι μόνο ότι λείπει από τα σχολικά βιβλία ιστορίας δημοτικού, γυμνασίου και λυκείου οποιαδήποτε αναφορά στην καθοριστική παρουσία της εβραϊκής κοινότητας στη μακράιωνη ιστορία της Θεσσαλονίκης, αλλά είναι και ο τρόπος που αναφέρεται –σε συμπτωματική ή παρενθετική υποσημείωση– στη νεοελληνική ιστοριογραφία (δεξιά, κεντρώα, αριστερή).

Η διαδικασία της ατομικής και συλλογικής μας αυτογνωσίας –ή, έστω, η ψευδαίσθησή της– περνάει μέσα από τη συνειδητοποίηση της σχετικότητας της κάθε εθνικής ιστορίας: ακόμη και οι πιο μεστές ιστορικές αποφάνσεις και οι πιο έντιμες τοποθετήσεις δεν μπορούν παρά να έχουν έναν πολύ σχετικό, ασταθή χαρακτήρα. Στην κατεύθυνση ακόμη μεγαλύτερης σχετικοποίησης των «καθαρών» αλλά σχηματικών και κατά κανόνα δογματικών θεωρήσεων του εθνικού «εγώ» και της ιστορίας του, πιστεύουμε ότι συμβάλλει αποφασιστικά η έκδοση αυτή, που ανέλαβε να συντονίσει και να επιμεληθεί, ύστερα από δική μας πρόταση, η ιστορικός Έφη Αβδελά.

Η πορεία της εβραϊκής παρουσίας στον ελλαδικό χώρο, στις τρεις κυρίαρχες εκδοχές της, τη ρομανιώτικη, την ασκενάζι (γερμανόφωνοι, προερχόμενοι από τη Μεσευρώπη) και τη σεραφεντίδικη (Ισπανοεβραίοι), η διαπλοκή της με τις άλλες εθνοτικοθηρησκευτικές συνιστώσες και οι ταραχώδεις φάσεις της ιστορίας αυτής, με την καταστροφική απόληξή της στον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, έχουν αφήσει ανεξίτηλα τα ίχνη τους στη νεοελληνική ιστορία και στη διαμόρφωση των νεοελληνικών συλλογικών συνειδήσεων (και ενοχών).

Δεν είναι μόνο ή τόσο ζήτημα διαπολιτισμικών σχέσεων, όσο αυτοσυνειδητοποίησης, ως προς τον τρόπο με τον οποίο επιδρούν οι μηχανισμοί παραγωγής στερεοτύπων εθνικών για τον «άλλο» και σινάμα αποσωπάται και λησμονείται η τραγωδία του. Εντέλει, η ταυτότητα του Έλληνα πολίτη δεν διακυβεύεται, αλλά εμπλουτίζεται από την ιστορία και την παρουσία των άλλων εθνότητων. Δεν είναι νοητό σήμερα να βλέπουμε ξανά συλλογικά φαινόμενα να εμποτίζονται από τη διαζευκτική, διχοτομική προσέγγιση «εμείς» και «οι άλλοι». Είναι ανάγκη, ακριβώς στο πνεύμα και το γράμμα που κινείται η Αβδελά στη συγκρότηση του τεύχους, να μετακινηθούμε σε ένα πλαίσιο αντιλήψεων και νοοτροπιών που θα περιλαμβάνει το «πολυεπίπεδο 'εμείς'». «Ένα πολυεπίπεδο 'εμείς'» που «αρνείται να προσρμοστεί στις προκρούστειες προδιαγραφές μιας μονοδιάστατης και ισοπεδωμένης εικόνας του 'εθνικού εαυτού'». Και το μέλημα αυτό δεν αφορά μόνο τον καθένα από μας ξεχωριστά, αλλά, πρώτιστα, τα σχολικά βιβλία ου μην αλλά και τα πανεπιστημιακά εγχειρίδια.

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ